

Для посилання:

Редько В. Г. Дослідження ефективності змісту шкільних підручників з іноземної мови: процедура, технології, результати [Текст] / В. Г. Редько // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – 800 с. – С. 412–424.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗМІСТУ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПРОЦЕДУРА, ТЕХНОЛОГІЇ, РЕЗУЛЬТАТИ

В. Г. Редько, канд. пед. наук,
Інститут педагогіки НАПН України

Постановка проблеми. Оновлення змісту навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах пов'язується з деякими змінами в стратегічних напрямках розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти. Насамперед це стосується спрямування навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей, котрі давали б можливість випускникам школи комфортно почуватися в сучасному глобалізованому світовому просторі. Важливе місце у цих трансформаційних процесах належить шкільному підручнику як основному засобу реалізації оновленого змісту. Щонайперше це зумовлюється активною переорієнтацією парадигми шкільної іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване і культурологічне спрямування навчального процесу. Саме цей аспект зумовлює не тільки різнобічне переосмислення теоретичних підходів до визначення змісту навчання іноземної мови, але й спонукає знайти ефективні форми і способи його презентації у підручниках. З огляду на викладене, теоретичну модель сучасного шкільного підручника з іноземної мови можна розглядати як таку, що ґрунтується на визначенні його двоєдиної сутності: 1) як носія змісту іншомовної освіти і 2) як засобу навчання іншомовного спілкування. Відтак, підручник має відбивати певну модель навчальної діяльності школярів і методичної роботи вчителя, тобто, в ньому взаємопов'язано функціонують змістовий і процесуальний аспекти.

Зміст підготовлених нами підручників з навчання іспанської мови учнів 2–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів базується на новітніх досягненнях педагогічної, методичної, психологічної, лінгвістичної наук і враховує сучасні тенденції використання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування. Ефективність цього змісту перевірялась у процесі пробного і дослідного навчання, що засвідчено відповідними матеріалами і здобутими результатами.

Аналіз останніх досліджень. Проблема ефективності результатів різних видів діяльності завжди перебувала в центрі уваги науковців. Не залишилась осторонь і педагогічна галузь. Значний внесок у пошуки успішного вирішення різноманітних питань науково-дослідної роботи у сфері педагогіки і психології зробили: В. П. Беспалько, Н. О. Брюханова, П. Н. Воловик, С. У. Гончаренко, В. П. Давидов, В. І. Загвязинський, І. Б. Ітельсон, О. О. Киверялг, І. В. Краєвський, Н. В. Кузьміна, А. Р. Левітес, А. Я. Найн, П. І. Образцов та інші. Заслужують на увагу також дослідження у цій сфері, здійснені лінгводидактами і методистами з іноземних мов: І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, Н. Д. Гальсковою, Р. Ю. Мартиною, С. Ю. Ніколаєвою, В. М. Плахотником, С.В. Рахмановим, В. Л. Скалкіним та ін.

Роботи цих авторів дали можливість усвідомити важливі аспекти наукових досліджень, а саме: ефективність, валідність, надійність, дієвість, достовірність.

Мета статті: оприлюднити процедуру, технології та основні результати перевірки ефективності змісту підготовлених нами підручників з іспанської мови для учнів 2–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Основна частина. Ефективність підручників (їх здатність забезпечувати вимоги навчальної програми щодо рівня володіння іноземною мовою учнями різних класів [2] і слугувати вчителям основним засобом у їхній викладацькій діяльності, сприяючи успішному

виконанню цілей і завдань навчання), зокрема дидактична, методична і психологічна доцільність запропонованих технологій конструювання їх змісту, дієвість і достовірність здобутих результатів під час їх використання, перевірялась упродовж десятиліття: з 2002 по 2011 рр. Протягом цього періоду було організовано і проведено десять етапів науково-дослідної роботи, кожний з яких відповідав підготовці окремого підручника. Етапи мали відповідні програми експериментальних досліджень з описом цілей, завдань і умов їх проведення і методику організації.

Гіпотеза дослідження полягала у припущенні, що сучасний шкільний підручник з іноземної мови буде ефективним, якщо відповідатиме таким умовам:

- зміст навчання, викладений у ньому, буде сконструйовано відповідно до вікових психологічних особливостей учнів, їхніх інтересів і навчального досвіду, щоб сприяти виконанню вимог чинної навчальної програми щодо рівня оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, спираючись на комунікативно спрямований добір навчального матеріалу, що стосуватиметься: а) найтипівіших для сучасного розвитку світової спільноти сфер і тем спілкування; б) методично доцільних визначень мовленнєвих функцій, котрими повинні оволодіти школярі для виявлення своїх продуктивних і рецептивних можливостей в усному і писемному мовленні у межах кожної теми, що вивчається; в) тематично обґрунтованого обсягу лексичного і граматичного матеріалу, який задовольняє комунікативні потреби спілкування відповідно до визначеної тематики; г) інформативно достатніх для потреб спілкування з кожної теми і доступних навчальних текстів; г) культурологічного спрямування процесу навчання, котре забезпечується доцільним вибором для ознайомлення учнів об'єктів сфери культури країни, мовою якої вони оволодівають, що давало б можливість організувати навчання іншомовного спілкування у формі «діалогу культур»; д) дидактично доцільних позатекстових матеріалів як засобів, що сприяють усвідомленішому засвоєнню навчального змісту і розвитку навичок самостійної діяльності учнів у вивченні іноземної мови; е) дидактично і методично доцільної і раціонально організованої системи вправ і завдань, які забезпечують успішне оволодіння навчальним матеріалом, умотивовують діяльність учнів, сприяють їхньому розвитку, освіті й вихованню;

- зміст підручників буде раціонально структурованим і містити методично доцільно організований навчальний матеріал, збалансовано розподілений як у всьому курсі, так і в кожному уроці-параграфі як окремому компоненті структури, що дає можливість різнобічно забезпечувати комунікативні наміри школярів у різних видах мовленнєвої діяльності у межах окреслених програмою сфер і тем спілкування для кожного класу;

- підручники слугуватимуть ефективним засобом управління професійною педагогічною діяльністю вчителів, забезпечуючи їх дидактичною і методичною підтримкою в організації навчального процесу.

Отже, ефективність підручника з іноземної мови визначається його кількома показниками, які, узагальнивши, доцільно об'єднати в два основні: 1) здатністю різнобічно забезпечувати учням можливість оволодіти іншомовним спілкуванням на рівні вимог чинної навчальної програми та 2) можливістю слугувати вчителю засобом управління процесом навчання учнів іншомовного спілкування.

Зазвичай, перевірка ефективності будь-якого явища чи об'єкта здійснюється різними методами. Експериментальне навчання є одним з найпоширеніших з них. Воно базується на детальному вивченні різноманітних аспектів досліджуваного явища, де під час експериментального навчання перевіряються різні варіанти вирішення питань, які цікавлять дослідника [9]. Суттєвою ознакою класичного експерименту є наявність експериментальної і контрольної груп з відносно однаковими параметрами його організації (кількість учасників, рівень їхнього розвитку, умови діяльності). Утім, цей метод не став характерним для нашої експериментальної роботи. Дослідження, що нами здійснювалося, мало свої особливості. Протягом його проведення за об'єктивних причин ми не могли порівнювати результати апробації підготовлених нами підручників для учнів 2–11-х класів з альтернативною

навчальною літературою. Це зумовлено тим, що таких відповідників не було. З 2002 року вперше в історії українського шкільництва навчання іноземної мови як загальноосвітнього предмета розпочалося з 2-го класу (до цього року відповідно до навчальних планів іноземна мова вивчалася з 5-го класу), а отже, підручників для 2–4-х класів не існувало. Порівнювати зміст підручників нового покоління для 5–11-х класів з чинними, які поки що використовувалися в шкільній практиці, було не коректним і, більше того, недоцільним за кількох причин: 1) чинні на той час підручники були підготовлені на засадах інших дидактико-методичних підходів, які преважували у сфері навчання іноземних мов, та інших навчальних програм, що різнобічно відбивалося на їх змісті; 2) підручники були сконструйовані для іншої вікової категорії учнів, що суттєво впливало на їх зміст, особливо на методи, способи, форми і види діяльності; 3) підручники готувалися відповідно до іншого навчального плану, у зв'язку з чим змістове наповнення тематичних модулів і організація в них навчального матеріалу значною мірою відрізнялися. Отже, основними методами перевірки ефективності змісту сконструйованих підручників стало пробне навчання, що здійснювалося за робочими матеріалами підготовлених нами навчальних тематичних модулів, апробація яких проводилася відповідно до часових меж, адаптованих до чинної навчальної програми і зміст яких узгоджувався з її вимогами, дослідне навчання, що масово проводилось у всіх школах України, де навчали учнів іспанської мови, і експертна оцінка змісту підручників, яку давали незалежні експерти, визначені Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України.

Пробне навчання, як зазначається в «Лінгводидактичному енциклопедичному словнику» [9], це один із методів дослідження, що базується переважно на ерудиції викладача та на його педагогічній інтуїції. Під час пробного навчання викладач здійснює перевірку гіпотези, яка має підтвердити чи заперечити висунуте і первинно обґрунтоване передбачення, спрямоване на удосконалення процесу навчання іноземної мови (у нас: конструювання змісту підручників з іноземної мови на засадах комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого і культурологічного підходів – В. Р.). Основний зміст дослідження у межах цього методу – це апробація підготовлених дослідником експериментальних матеріалів, які використовуються у навчальному процесі і в жодному разі не спричиняють зміни в його структурі, тобто навчання відбувається в природних умовах школи.

Дослідне навчання передбачає проведення масового навчання за пропонованою дослідником програмою, слугує засобом упровадження у практику навчання науково обґрунтованих рекомендацій. Метою застосування методу є масова апробація нових прийомів і методів навчання [9].

Експертна оцінка, на думку С. У. Гончаренка, є одним із засобів, який допомагає здобути інформацію про педагогічне явище, зробити обґрунтовані висновки про шляхи розв'язання актуальних проблем теорії і практики навчання, а також виховання. Це дослідницький метод, пов'язаний із залученням до оцінки явищ, які вивчаються, найбільш компетентних фахівців, думки яких, доповнюючи і перепроверяючи одна одну, дають можливість об'єктивно охарактеризувати ці явища [5].

Зазначені методи були адаптовані до умов сучасної загальноосвітньої школи і доцільно використовувалися відповідно до етапів розвитку наукового дослідження. Зобразимо схематично його структуру і зміст (див. табл. 1).

Окрім того, водночас із зазначеними методами для здобуття результатів дослідження нами використовувалися ще й такі методи, які давали можливість добути деякі якісні та кількісні результати від суб'єктів використання підручників і сформулювати певні уявлення про об'єкт дослідження: спостереження, бесіда, анкетування, опитування, тестування, статистичний аналіз результатів.

Таблиця 1
Етапи розвитку наукового дослідження

Етап	Метод	Зміст діяльності на кожному етапі
I	Пробне навчання	Організація навчання учнів відповідно до програм дослідження за робочими (експериментальними) навчальними матеріалами тематичних модулів для кожного підручника. Апробація цих матеріалів у шкільній практиці. З'ясування відповідності їх умовам висунутої гіпотези, внесення коректив, за потреби, до змісту експериментальних матеріалів. Узагальнення результатів і підготовка підручників.
II	Дослідне навчання	Проведення навчання іспанської мови учнів усіх загальноосвітніх навчальних закладів України за видруккованими підручниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України до масового використання у шкільній практиці. Здійснення моніторингу рівня навчальних досягнень учнів в окремих школах, а також визначення думки вчителів і методистів (шляхом усного опитування й анкетування) щодо ефективності змісту підручників. Узагальнення результатів і визначення перспектив удосконалення змісту під час підготовки підручників до перевидання.
III	Експертна оцінка	Здійснення незалежного експертного оцінювання якості підручників за спеціально підготовленими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України матеріалами, а також силами визначених ним експертів: науковців, методистів, учителів вищої категорії, вчителів-методистів. Систематизація й узагальнення результатів експертизи. Формулювання висновків.

Об'єкти дослідження ефективності змісту підручників, за результатами проведеного нами аналізу відповідної наукової літератури [5; 6; 7], можуть бути різні. Як правило, автори публікацій щодо цієї проблеми надають перевагу тим із них, які безпосередньо більш пов'язані з темою їхніх досліджень: дидакти – дидактичним показником, методисти – методичним, психологи – психологічним і т.п. Із великого спектра напрацювань у цій сфері ми обрали саме ті об'єкти, що, на наш погляд, є найхарактернішими для сучасного стану розвитку проблеми змісту навчання іноземних мов. Саме на них було сконцентровано увагу вчителів-експериментаторів у процесі проведення пробного навчання. Отже, йдеться про:

- обсяг і доцільність мовного матеріалу, дібраного для реалізації комунікативних намірів учнів у спілкуванні в усній і письмовій формах у межах окреслених чинною навчальною програмою сфер, тем і ситуацій;
- відповідність визначеного змісту навчального матеріалу віковим особливостям учнів, їхньому навчальному і життєвому досвіду, а також інтересам;
- дидактична й методична доцільність позатекстових матеріалів (ілюстрацій, правил-інструкцій, схем, таблиць, засобів орієнтування тощо), їх відповідність комунікативним цілям навчання;
- обсяг і доступність навчальних текстів як засобів ілюстрації форм і функцій використання іншомовних лексичних і граматичних одиниць у мовленні та достатність у їх змісті інформації для задоволення комунікативних потреб учнів у спілкуванні відповідно до кожної теми;
- ефективність запропонованої системи вправ і завдань, спрямованої на формування в учнів комунікативної (мовної, мовленнєвої, соціокультурної) компетенції;
- рівень достатності і доступності навчального (інформативного, ілюстративного) матеріалу, передбаченого для формування в учнів соціокультурної компетенції;
- ефективність засобів мотивування навчальної діяльності учнів;
- раціональність структурної організації навчального матеріалу у змісті тематичних модулів, які апробувалися, зокрема обсяг і цільове змістове наповнення уроків-параграфів і їх достатність для реалізації комунікативних намірів учнів.

Дослідження на перших етапах (пробне навчання) здійснювалось у Першій міській гімназії м. Черкас і Нововолинській загальноосвітній спеціалізованій школі-колегіумі Волинської області (вчителі іспанської мови: Р. О. Шокарева, В. І. Береславська, Г. Л. Лизун,

Л. Ф. Шеремет). Кожний учитель мав програму дослідження, відповідно до якої він проводив навчання іспанської мови за підготовленими нами матеріалами окремих тематичних модулів майбутніх підручників, і, за потреби, отримував консультації. Він міг висловити своє ставлення до змісту навчальних матеріалів і, за необхідності, запропонувати внести необхідні корективи які, на його думку, могли б удосконалити сам зміст. Наведемо найтипівіші висловлені вчителями рекомендації, що нами були враховані під час підготовки підручників до видання.

1. Скоротити обсяг окремих навчальних текстів.
2. Замінити деякі навчальні тексти на інші, доступніші учням певної вікової категорії.
3. У деяких уроках підручника збільшити кількість вправ, які ефективніше забезпечуватимуть формування граматичних навичок.
4. Замінити деякі ілюстрації на інші, доступніші для учнів.
5. Удосконалити зміст деяких правил-інструкцій, супроводжуючи їх відповідними мовними/мовленнєвими зразками.
6. Внести до змісту деяких підручників для основної і старшої школи пам'ятки для актуалізації в пам'яті учнів знань про формоутворення і функції деяких граматичних одиниць, які були пред'явлені на попередніх етапах навчання.

Процедура проведення пробного навчання з метою апробації навчальних матеріалів для всіх майбутніх підручників (2–11-ті класи) була переважно аналогічною. Окрім зазначених видів діяльності, вона включала також семінари і консультації для вчителів, спостереження за навчальним процесом шляхом відвідування уроків з наступним аналізом щодо їх відповідності експериментальним завданням, рекомендації для вчителів з питань організації навчального процесу за експериментальними матеріалами, бесіди з учнями тощо. Щороку після апробації експериментальних навчальних матеріалів для кожного класу у процесі пробного навчання ми вносили до них корективи, систематизували і відповідно оформляли як рукописи підручників.

Відповідно до Положення про Всеукраїнський конкурс навчальних програм і підручників для загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2003 р. за № 269, щороку підготовлені нами підручники подавалися на конкурс і, за результати незалежного оцінювання, ставали переможцями. Це надавало право спеціальним наказом пропонувати їх до видання державним коштом і масового використання у шкільній практиці з грифом «Рекомендовано».

З появою видрукованих підручників у всіх школах України, де здійснювалося навчання іспанської мови, розпочиналися етапи дослідного навчання. До них залучалися всі вчителі, що викладали іспанську у відповідному класі. Перевірка ефективності підручників на цих етапах здійснювалася за двома показниками: 1) рівнем навченості учнів і 2) доступністю змісту навчання, викладеного у підручниках для кожного класу, для вчителів різних рівнів професійної майстерності. Як зазначав В. М. Плахотник, підручник можна вважати технологічним, якщо він є адаптивним до будь-яких умов навчання [8]. З цією думкою важко не погодитись, оскільки поняття технологічності розкриває сутність підручника як певної системи, що повинна мати здатність функціонувати, навіть якщо один із її компонентів «гальмує» всю діяльність. Ми не маємо на увазі «гальмівні дії» основних суб'єктів навчального процесу (учнів і вчителів), а деякі змістові компоненти підручника, зокрема його текстові або позатекстові матеріали. На наше переконання, про що засвідчують деякі непоодинокі випадки зі шкільної практики, поняття технологічності недоцільно вживати, якщо йдеться про вчителя. Оскільки один і той самий підручник, який використовують учителі різних рівнів професійної майстерності, даватиме різні результати. Окрім того, за нашими спостереженнями, набутий педагогом досвід використання одного і того самого підручника упродовж тривалого часу також певною мірою сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, оскільки вчитель поступово адаптується до особливостей його змісту і структури.

Відповідно до першого показника (рівень навченості учнів), в кінці кожного навчального року на базі Першої міської гімназії м. Черкас, Нововолинської загальноосвітньої спеціалізованої школи-колегіуму Волинської області, Львівської загальноосвітньої спеціалізованої школи № 80, Київської загальноосвітньої спеціалізованої школи № 176, які є експериментальними майданчиками Інституту педагогіки НАПН України та лабораторії навчання іноземних мов цієї наукової установи, проводився моніторинг якості навчальних досягнень учнів, які оволодівали іспанською за підготовленими нами підручниками. Контроль здійснювався у тестовій формі й передбачав визначення рівня мовної і мовленнєвої підготовленості школярів. Для оцінювання якості оволодіння змістом навчання була розроблена шкала балів, які учні отримували за виконану роботу. Результати визначалися за коефіцієнтом якості засвоєння матеріалу, запропонованим В. П. Беспальком [3]. Відповідно до нього навчальний матеріал нами розглядався засвоєним, якщо цей коефіцієнт досягав показника 0,7 (максимум – 1,0). Він визначався як середнє арифметичне, що обчислювалося за результатами виконання кожного контрольного завдання. В усіх випадках коефіцієнт перевищував 0,7 і коливався між 0,75 та 0,93.

За другим показником передбачалося вивчення думки вчителів іспанської мови названих навчальних закладів шляхом їх анкетування щодо доступності змісту підручників і його достатності для задоволення комунікативних потреб учнів згідно з навчальною програмою.

Достовірність здобутої інформації про ефективність підручників забезпечувалася шляхом створення в усіх загальноосвітніх навчальних закладах однакових умов для проведення дослідного навчання: єдиний зміст підручників, аналогічний зміст тестових контрольних завдань для учнів, однаковий зміст анкет для вчителів. Навчання відбувалось у природних умовах навчально-виховного процесу, що давало можливість здобути реальні дані про об'єкт перевірки. Окрім того, з метою отримання достовірних результатів щодо ефективності підручників у 5-ти школах (Першій міській гімназії м. Черкас, Нововолинській спеціалізованій школі-колегіумі Волинської області, загальноосвітній спеціалізованій школі № 80 м. Львова, загальноосвітній спеціалізованій школі № 176 м. Києва, загальноосвітньому навчальному закладі № 71 м. Кривого Рогу Дніпропетровської області) ми проводили моніторинги рівня навчальних досягнень учнів на завершення кожного навчального року, відколи підручник використовувався вперше і повторно – з інтервалом у 2–3 роки.

Ми ставили за мету визначити рівень сформованості іншомовної комунікативної компетенції: навичок володіння мовним (фонетичним, лексичним, граматичним) матеріалом, умінь використовувати його у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі). Окрім того, підготовлений нами типовий формат тестових завдань мав на меті з'ясувати здатність учнів 8–9-х класів користуватися різними видами стратегічної (компенсаторної) компетенції під час виконання творчих ситуативних завдань, а також рівень їхніх соціокультурних знань і умінь застосовувати здобуті знання у практичній діяльності. Визначення соціокультурного рівня навченості учнів зумовлено, як зазначалося, орієнтуванням процесу навчання іноземної мови на засвоєння елементів культури країни, мовою якої вони оволодівають. Саме цей аспект мав проявитися в здатності школярів застосовувати здобуті знання з цієї соціальної сфери у спілкуванні у межах запропонованих ситуацій.

Фонетичний, лексичний і граматичний аспекти визначалися під час іншомовних висловлювань учнів за навчально-мовленнєвою ситуацією. Породження мовленнєвих продуктів, зумовлене комунікативною творчою діяльністю, давало можливість різнобічно оцінити рівень мовної підготовленості школярів. Також це демонструвало їхню здатність використовувати здобуті знання для організації цілісного, логічно вибудованого висловлювання, добираючи зі свого навчального досвіду ті лексичні одиниці й граматичні явища, що здатні забезпечити комунікативні потреби у спілкуванні відповідно до ситуації. Цей аспект усномовленнєвого спілкування, зазвичай, асоціюється з дискурсною компетенцією [1].

Рівень сформованості соціокультурної компетенції визначався за показниками, що найчастіше використовуються у науковій педагогічній літературі: низький, достатній, високий [4; 6].

Під кінець 2009/2010 навчального року у цих самих школах був проведений загальний повторний зріз у 2–9-х класах. Результати його засвідчили динаміку зростання рівня навчальних досягнень учнів з усіх передбачених нами показників. Такий стан, на наш погляд, був зумовлений певною адаптацією вчителів до нових засобів навчання і технологій їх використання.

Показники рівня засвоєння навчального матеріалу учнями 2–10-х класів подано на рис. 1.

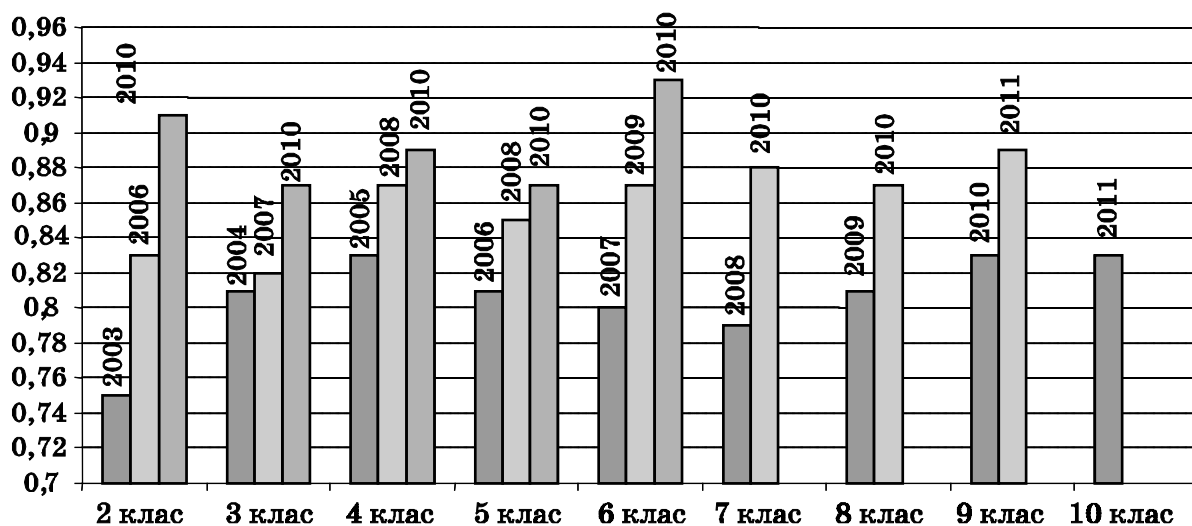

Рис. 1. Показники рівня засвоєння навчального матеріалу учнями 2–10-х класів

Дієвість змісту підручників з'ясовувалась за результатами експертної оцінки (III етап дослідження). Її давали незалежні експерти (вчителі вищої категорії, вчителі-методисти, старші вчителі, методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, викладачі вищих навчальних закладів, спеціально визначені Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, також висловлювали свою думку школярі та їхні батьки. Експертиза здійснювалася за спеціально підготовленими матеріалами, зміст яких охоплював різні аспекти підручника. Результати експертних оцінювань узагальнювались відповідними відділами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України і доводилися до відома авторів з метою їхнього реагування на висловлені зауваження та рекомендації і відповідного їх урахування під час підготовки підручників для наступних класів або ж для доопрацювання змісту чинних підручників у разі їх перевидання.

На етапах підготовки змісту підручників, а також за результатами їх апробації регулярно протягом 2001–2011 років нами проводилася робота з метою оприлюднення особливостей нових тенденцій розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти й засобів її реалізації. Інформування педагогічної громадськості про науково-теоретичні (дидактичні, психологічні, методичні, лінгвістичні, психолінгвістичні) засади конструювання нового змісту шкільних підручників з іноземних мов здійснювалося для таких категорій педагогічних працівників:

- методистів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти;
- методистів управлінь/відділів освіти міських/районних державних адміністрацій;
- учителів іноземних мов загальноосвітніх навчальних закладів;
- студентів вищих навчальних закладів – майбутніх учителів іноземних мов.

Особливості та результати роботи з підручниками обговорювалися на різнорівневих педагогічних зібраннях:

- щорічних всеукраїнських семінарах, які проводилися Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України спільно з Національною академією педагогічних наук України для методистів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти;

- наукових конференціях і семінарах, які організовувалися вищими навчальними закладами;

- педагогічних конференціях і семінарах для вчителів іноземних мов;

- семінарах, «круглих столах», «майстер-класах» для студентів – майбутніх учителів іноземної мови.

На зустрічах з педагогічною громадськістю порушувалися такі питання:

- концепції підручників;

- змісту і структури підручників;

- форм і способів презентації й активізації навчального матеріалу;

- особливостей навчальної діяльності з формування мовних навичок і мовленнєвих умінь;

- системи вправ і завдань;

- особливостей використання творчих видів роботи, зокрема навчально-мовленнєвих ситуацій, парної і групової, у тому числі проектної та ігрової діяльності;

- особливостей навчання іншомовного спілкування у взаємозв'язку з культурою народу, мова якого вивчається;

- організації діяльності учнів з формування соціокультурної, зокрема лінгвокраїнознавчої і соціолінгвістичної компетенцій;

- організації самостійної діяльності учнів з використанням змісту підручника.

Значним підґрунтям для удосконалення змісту підготовлених нами підручників слугував такий метод дослідження як анкетування. Упродовж усього періоду експериментальної роботи нами вивчалися думки вчителів і учнів щодо якості цього виду навчальної літератури. Подамо зміст лише деяких анкет, що були нами підготовлені з метою вивчення думки основних суб'єктів навчального процесу.

Анкета для учнів

1. Чи можете ви за підручником самостійно засвоїти навчальний матеріал?

2. Чи викликають у вас інтерес матеріали, що містяться у підручниках?

3. Чи сприяють ілюстративні матеріали підручників усвідомленішому оволодінню навчальним матеріалом?

4. Чи достатньо інформативні навчальні тексти підручників, щоб здійснювати тематичне іншомовне спілкування?

5. Чи зрозумілі вам правила-інструкції, презентовані у підручнику?

Анкета для вчителів

1. Чи дає можливість підручник учням самостійно опрацювати навчальний матеріал?

2. Чи слугує вам зміст підручника засобом управління навчальним процесом?

3. Чи доступні за змістом навчальні тексти підручників?

4. Чи задовольняє вас система вправ і завдань, використана у підручниках?

5. Чи достатньо інформативні навчальні тексти підручників, щоб здійснювати тематичне іншомовне спілкування?

Проаналізовані анкети дали можливість визначити окремо індекс задоволеності учнів і вчителів змістом підручників з іспанської мови серії «HOLA». Індекс розраховувався за формулою, запропонованою Н. В. Кузьміною [7]:

$$I = \frac{A(+1) + B(+0,5) + B(-0,5) + Г(-1) + Д(0)}{N}$$

, де:

A(+1) – максимальний рівень задоволеності;

B(+0,5) – достатній рівень задоволеності;

B(-0,5) – незадоволеність;

Г(-1) – максимальний рівень незадоволеності;

Д(0) – байдуже ставлення до проблеми;

А, Б, В, Г, Д – кількість учнів/учителів відповідно до рівнів задоволеності/незадоволеності;

N – загальна кількість респондентів;

I – індекс задоволеності;

В анкетуванні на різних етапах дослідження брали участь 1247 учнів і 173 вчителі.

Проілюструємо на рис. 2 і 3 здобуті загальні результати анкетувань учнів і вчителів.

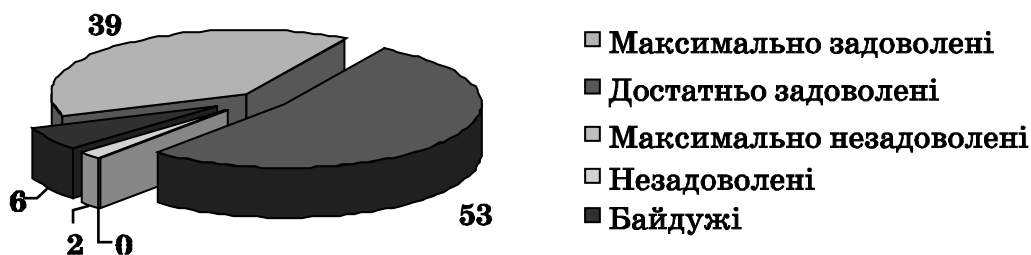

Рис. 2. Розподіл відповідей учнів

Рис. 3. Розподіл відповідей учителів

Науково-методична підтримка вчителів, які навчали учнів іноземних мов за новою програмою і новими підручниками, здійснювалася шляхом висвітлення у науковій педагогічній пресі у формі статей, а також змістом науково-методичного посібника «Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи» різноманітних проблем стратегічних напрямів розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти та особливостей використання підручників як основних засобів реалізації її нового змісту. Опубліковані матеріали (концепції підручників, календарно-тематичні плани, особливості використання підручників, для формування навичок самостійної роботи школярів, особливості роботи з навчальними матеріалами підручників тощо) сприяли удосконаленню професійної діяльності вчителів у нових умовах функціонування сучасної загальноосвітньої середньої школи.

Висновки. Дослідження проблем конструювання змісту шкільних підручників з іноземної мови і технологій їх використання у процесі діяльності загальноосвітніх навчальних закладів виконувалося відповідно до планових тем науково-дослідної роботи лабораторії навчання іноземних мов. Воно має як теоретичне, так і практичне значення. Найголовнішими з них ми вважаємо такі: обґрунтування концепції навчання іноземної мови у сучасній середній школі на засадах комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого і культурологічного підходів і технологій її впровадження у зміст підручників; визначення системи конструкторської діяльності автора підручників; розроблення методології добору змісту навчання іноземної мови та особливостей його організації у шкільних підручниках;

обґрунтування системи вправ і завдань як засобів реалізації змісту навчання, поданого в підручниках; розроблення дидактичних і методичних підходів до визначення змісту культурологічної компетенції сучасного випускника загальноосвітнього навчального закладу; підготовка змісту шкільних підручників з іспанської мови для учнів 2–11-х класів, рекомендованих Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України до масового використання у шкільній практиці.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчання, викладання, оцінювання [Текст]. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
2. Іноземні мови: Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов [Текст]. – К. : Перун, 2004. – 208 с.
3. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний [Текст] / В. П. Беспалько // Сов. педагогика. – 1968. – № 4. – С. 64–69.
4. Вербицкий А. А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции [Текст] / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – М. : Логос, 2010. – 336 с.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям [Текст] / С. У. Гончаренко. – К. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
6. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога [Текст] / В. И. Загвязинский. – М. : Изд. центр «Академия», 2007.
7. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности [Текст] / Н. В. Кузьмина. – Л., 1970. – 114 с.
8. Плахотник В. М. Дидактико-методичний аспект : дис. ... д-ра пед. наук у формі наук. доп. : 13.00.01; 13.00.02. – К. : Науково-дослідний інституту педагогіки, 1992. – 52 с.
9. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь [Текст] / А. Н. Щукин. – М. : Астрель, АСТ, Хранитель, 2007. – 746 с.

У статті описуються процедура, технології і результати дослідження ефективності змісту шкільних підручників з іноземних мов. Автор розглядає це дослідження як багаторівневий і обов'язковий процес підготовки навчальної книги.

Ключові слова: ефективність змісту підручників з іноземних мов, зміст навчання, результати дослідження.

В статье описываются процедура, технологии и результаты исследования эффективности содержания школьных учебников по иностранным языкам. Автор рассматривает это исследование как многоуровневый и обязательный процесс подготовки учебной книги.

Ключевые слова: эффективность содержания учебников по иностранным языкам, содержание обучения, результаты исследования.

The article deals with the procedure, technologies and results of researching the efficiency of foreign language school textbooks' content. The author determines this research as a multilevel and obligatory process of textbook constructing.

Keywords: efficiency of foreign language school textbooks' content, the content of teaching; results of research.